

ועיין בשו"ת חת"ס (חלק או"ח סי' י"ד) בענין
שהטבע משועבד לתורה ולדיניה, עיי"ש בכל דברי
קדשו.

הקדושה, ודיני, ומצוותי, ואיסורי, ואזהרותי,
והוראות חז"ל, ואם עיברו בית דין את השנה בתוליי
חוזרים, כמבואר בירושלמי (נדרים פ"ו ה"ח).

בענין מעמי המצוות

בעבור זה עשה ה' לי (י"ג, ח'), וברש"י: "בעבור שאקיים מצוותיו".

אלא רק על ה"טעם" שטועמים אנחנו בהבריאה
את השפעת המצוה, שמפני המצוה יש לנו הטעם
של השפעתה בבריאה.

ובשם מרן הגרי"ז זיע"א אומרים שהוסיף
שלפי כל זה לא מפני שיצאנו ממצרים בחדש
האביב לכן נצטוונו שפסח יהי בחדש האביב, אלא
להיפך: מפני שיש מצוה בתורה שיהי פסח בחדש
האביב זכר ליציאת מצרים, לכן הוציאנו ה'
ממצרים בחדש האביב, וכמו שכתב ה"בית הלוי"
שלא מפני שיצאנו ממצרים לכן יש לנו מצות פסח
ומצה ומרור, אלא שמפני שיש בתורה מצות פסח
מצה ומרור [מטעם — מאי טעמא — הכמוס
מאתנו] והוא זכר ליציאת מצרים, לכן הוציאנו ה'
ממצרים, וכותב שם ה"בית הלוי" בפ' בא שזה הוא
עומק פשטות לשון הפסוק ורש"י בסוף פ' בא [י"ג
ח'] "....בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים",
וברש"י: "בעבור שאקיים מצוותיו כגון פסח מצה
ומרור הללו" לכן הוציאנו ה' ממצרים, הרי
שהמצוות קדמו ליציאת מצרים, ומפני המצוות
הללו יצאנו ממצרים.

(ב) ואני עני שואל: האם על דרך הקודש
הנשגבה הזו מתפרש גם הא דאמרו בבכורות דף
ה' ע"ב: "מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסיס
וגמלים? אמר לי: גזירת הכתוב היא, ועוד שסייעו
ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד
ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים
לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים",
ולה"בית הלוי" והגר"ח והגרי"ז הנ"ל לכאורה
צריך להתפרש כך: ש"קודש בריך הוא אסתכל

(א) מי יתן לי אבר כיונה אעופה אשכונה
למרגלות החכמים הגדולים היודעים את התורה
לאמיתתה ויבארו לי היטב בהא דיסד לן מרנא
ורבנא ה"בית הלוי" בפ' בא ש"אין המצוה מפני
הטעם, אלא הטעם מפני המצוה", וכמו שמטין בי
מדרשא בשם מרן הגר"ח זיע"א שביאר עפ"י
הזוה"ק פ' תרומה קס"א ב' דאיתא התם שקוב"ה
אסתכל באורייתא וברא עלמא, שמה שגזל ורציחה
הוא חורבן העולם, וחסד והטבה הוא בנן העולם,
אין זה מצד עצמם, שהרי ה' הקב"ה יכול לברוא
עולם שבו גזל ורציחה הם בנינו של עולם, וחסד
הוא חורבנו של עולם, אלא ש"אסתכל באורייתא"
שגזל ורציחה אסורים המה, "וברא עלמא" באופן
כזה שבעולם זה חורבן, ו"אסתכל באורייתא"
שחסד והטבה הם מצות עשה, "וברא עלמא" באופן
כזה שבעולם זה בנן, וכדאיתא במדרש רבה ריש
בראשית שהתורה היתה כלי אומנותו של הקב"ה,
והיא התכנית של העולם, והעולם נברא ונתייסד
הכל עפ"י המבואר בתורה.

ואין כוונת הרמב"ן בפ' שמיני שמפני
שמאכלות אסורות הם מזיקים לכן נאסרו [אין
המצוה מפני הטעם], אלא להיפך: מפני
ש"אסתכל קוב"ה באורייתא" שמאכלות אלו
אסורים הם, ולכן "ברא עלמא" באופן כזה שהם
מזיקין [אלא הטעם מפני המצוה].

ואומרים שאמר מרן הגר"ח זיע"א של"טעם"
יש שני פירושים: א. מאי טעמא? ב. מלשון "טעם"
כעיקר, טעם שטועמים בדבר. וה"מאי טעמא" של
המצוות — זה לא אמרו הראשונים, ולא ע"ז דברו,

באורייתא" שיש בה מצות פדיון פטר חמור דווקא [מטעם הכמוס מאתנו], "וברא עלמא" על אופן זה שביציאתם ממצרים יסייעום חמורים, ודווקא חמורים, והשי"ת סיבב שדווקא חמורים יסייעום, האם כך הוא הפירוש?

ומה זה שהשיב לו: "גזירת הכתוב היא, ועוד וכו'", והלא גם לה"ועוד" היא גזירת הכתוב, ולא ידעין "מאי טעמא", אלא שה"ועוד" מבאר לנו איך ש"ברא עלמא" עפ"י המצוה, אבל גם לה"ועוד" הוא גזירת הכתוב?

ואולי באמת זה הוא הפירוש בגמרא: שאמר לו שני דברים: לא או זה, או זה [או גזירת הכתוב, או טעם, שהרי גם להטעם שאנחנו טועמים בבריאה, מ"מ ה"מאי טעמא" נשאר גזירת הכתוב], אלא שה"מאי טעמא" הוא "גזירת הכתוב", ומה שאנחנו טועמים בבריאה זה הוא ה"ועוד". האם זה נכון, או טעות, ומה הוא איפוא הביאור האמיתי?

ג) ובערכין י"ט א' איתא "ומאי שנא נקבה דכי מיזקנא קיימא אתילתא, ומאי שנא זכר דלא קאי אתילתא? אמר חזקי: אמרי אינשי סבא בביתא — פאחא בביתא סבתא בביתא — סימא בביתא". האם זה הוא ה"מאי טעמא" של המצוה? או שלדרך הקודש הנ"ל דרבותינו זיע"א צריך לומר להיפך: שמכיון שכך היא המצוה בתורה [וה"מאי טעמא" כמוס מאתנו, נורא ונשגב ונעלה ורם ונישא עד מאד מאד], הנה "קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא" באופן זה שבו יהי' לסבתא בביתא מעלה ועדיפות ויתרון על הסבא בביתא. האם זה נכון, או טעות הוא בידי?

ד) ואפילו אם נפרש כך בשתי הגמרות הקדושות הנ"ל, הנה אלו הם ענינים שאינם תלויים בבחירה, אלא ברצון השי"ת לברוא באופן כזה [גם על סיוע החמורים, דלאו בני בחירה נינהו, והקב"ה סיבב דיסייעו את ישראל מפני המצוה הכתובה בתורה], אבל איך יתפרשו הענינים התלויים בבחירה?

כגון בירושלמי שקלים פ"ב ה"ג: "כתיב, וזה יתנו כל העובר על הפקודים". ר' יהודה ור' נחמי.

חד אמר: לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל, וחרנה אמר: לפי שחטאו בשש שעות ביום יתנו מחצית השקל דעבד שיתא דרמסין, ר' יהושע בי ר' נחמי בשם ר' יוחנן בן זכאי: לפי שעברו על עשרת הדברות יהי' נותן כל אחד ואחד עשרה גרה, ר' ברכיה ר' לוי בשם רבי שמעון בן לקיש: לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהיה כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף, ר' פנחס בשם ר' לוי: לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל א' וא' מהם טבעה לפיכך יהי' כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה".

והאם גם כאן הפירוש הוא כנ"ל, ש"קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא" שנאמרה בה המצוה דנתינת מחצית השקל [וה"מאי טעמא" שלה טמיר ונעלם וכמוס עמדו ית"ש] "וברא עלמא" באופן שיחטאו בעגל במחצית היום, ושיעברו על עשרת הדברות, ושימכרו את בכורה של רחל, והלא כל אלו הם דברים התלויים בבחירה, והאם גם ע"ז אמרין שקוב"ה כך "ברא עלמא"?

ה) עוד יש מקום לעיין בזה בס"ד בהא דאמרו בחולין ס"פ הזרוע והלחיים קל"ד ב': "דורשי חמורות היו אומרים [מנלן דשל ימין — מהכא, רש"י]: הזרוע — כנגד היד, וכן הוא אומר "ויקח רומח בידו", ולחיים — כנגד תפלה, וכן הוא אומר "ויעמוד פנחס ויפלל", קבה — כמשמעה, וכן הוא אומר "ואת האשה אל קבתה", וברש"י: "יד שנותנין לכהן כנגד ידו של פנחס, שעל כך ניתנה לו ברית כהונת עולם, וזה שכרו, ואיזו יד שעושה מלחמה הוי אומר של ימין".

ולה"בית הלוי" והגר"ח והגר"י זיע"א הנ"ל האם גם כאן הפירוש הוא שמפני שכתובה בתורה הקדושה מצות זרוע לחיים וקיבה לכן אירע כל המאורע דפנחס, כדי שתהי' מצוה זו דזרוע לחיים וקיבה בגדר מתן שכר לפנחס תחת אשר קנא לאלקיו ויכפר על בני ישראל? והלא מעשה דפנחס הוא מידי דתלוי בבחירה? ואם לא הי' מעשה דפנחס — האם לא היתה המצוה? והלא זהו דבר שלא ניתן להיאמר, ולפי כל הנ"ל הלא אין מעשה דפנחס ה"מאי טעמא" של המצוה. וה"מאי טעמא"

כמוס ונשגב וטמיר ונעלם אצל בורא העולם ית"ש ויתעלה, אלא שזה מה שטועמים אנו בבריאה, ש"הטעם מפני המצוה", שמפני המצוה נהי' כך בבריאה, ומפני שהמצוה היא בזרוע ימין לכן הרג פנחס לזמרי ביד ימין, והלא לכאורה כל מעשה דפנחס אינו מוכרח, אלא תלוי בבחירתו הטובה דפנחס?

וזה לשון הרמב"ן בפ' שופטים [י"ח ג']: "וזה יהי' משפט הכהנים... והנה לא נתן אותה לאהרן בפרשת ויאמר ה' אל אהרן [בפ' קרח, בכ"ד מתנות כהונה], אע"פ שנתן לו שם התרומות והבכורים שאינם נוהגים אלא בארץ, — [דהיינו שכאן הקדים הרמב"ן: "זו מצוה מחודשת, לא נזכרה בתורה, כי במדבר, שלא היו זוכים שור ושה, רק שלמים, לא הזכירה להם, שאינה נוהגת במוקדשים, ועתה כשבאו ליכנס לארץ חדשה להם, וזה טעם "מאת זוכי הזבח", כלומר כאשר יזבחו הזבח שהתירתי לכם "וזבחת מבקר ומצאנך כאשר צויתך ואכלת בשעריך", עכ"ל הרמב"ן, ולכן כתב כאן שאי אפשר לומר שלא נאמרה לאהרן בפ' קרח מפני שלא תנהג עד שיכנסו לארץ, שהרי "נתן לו שם התרומות והבכורים, שאינם נוהגים אלא בארץ"], — והטעם כי שם הזכיר כל אשר נתן לו בקדש, כי גם החרם קדש הוא, אבל הזרוע והלחיים והקיבה, וראשית הגז, הן חולין גמורין, אין בהם זולתי מצות המתנה, וכן לא הזכיר שם גזל הגר.

ועל מדרש רבותינו כולם נרמזות שם: "ראשיתם" — זו ראשית הגז, "אשר יתנו" — זו הזרוע והלחיים והקיבה, "לה" — זו חלה, בספרי, א"כ גם זו מצוה מבוארת. ועל סמך המדרש [הגמרא הנ"ל דחולין קל"ד ב'] שאמרו "זרוע" — תחת "ויקח רומח בידו", "לחיים" — תחת תפלה, שנאמר "ויעמוד פנחס ויפלל" וגו', הקיבה — תחת "האשה אל קבתה", נרמזו שם על הזכות שעתיד להיות, וזיכה לכל השבט בזכות פנחס כאשר זכה לפנחס להיות כהן עמהם", עכ"ל הרמב"ן.

וסוף דבריו הקדושים של הרמב"ן כאילו בא לבאר ש"על סמך המדרש" שתלוי בפנחס, נצטרך

לפרש שמ"מ "נרמזו שם [בפ' קרח, עוד לפני מעשה דפנחס?] על הזכות שעתיד להיות", כאילו יש כאן קושיא ותירוק, והתירוק, כמדור', שיש כאן רק רמז על הזכות שעתיד להיות, והלא אליבא דאמת לא שהמצוה תליא בהמעשה דפנחס, אלא שמעשה דפנחס תלוי בהמצוה [שאיך המצוה מפני הטעם, אלא הטעם מפני המצוה", לשון ה"בית הלוי" הנ"ל פ' בא] וצריך לי רב גדול שיבאר לי כל זאת באר היטב בעזה"שית.

(ו) והנה בבראשית רבה (פרשה א' סי' ד') איתא: "ר' הונא בשם ר' מתנה אמר: בזכות ג' דברים נברא העולם: בזכות חלה, ובזכות מעשרות, ובזכות בכורים. ומה טעם? "בראשית ברא אלקים", ואין "ראשית" אלא חלה, שנאמר (במדבר טו) "ראשית עריסותיכם", ואין "ראשית" אלא מעשרות, היך דאת אמר (דברים יח) "ראשית דגנך", ואין "ראשית" אלא בכורים, שנאמר "ראשית בכורי אדמתך" וגו'."

וראיתי בספר אחד שכתב: "הא דלא חשיב ראשית הגז דאיקרי ג"כ ראשית יש לבאר ע"פ הרמב"ם פ"י מביכורים ה"ה שמצות ראשית הגז הוא כדי שיהי' להכהן ממה לעשות בגדים [וכ"מ במשנה חולין קל"ה כדי לעשות ממנו בגד וכו'], וא"כ בשעת בריאת העולם שעדיין לא הי' צורך בבגדים עד אחר החטא ל"ש מצות ראשית הגז", עכ"ל הספר.

ולבכי לב האבן לא כן ידמה, דהא קמן ברמב"ן הנ"ל דפ' שופטים [לענין מצות הזרוע והלחיים והקיבה] שכתב שנרמזה כבר בפ' קרח [לפני מעשה דפנחס] "על הזכות שעתיד להיות", והכי נמי שייך לרמז על שם העתיד.

ועוד אמרו בע"ז דף ה' ע"א שאלמלא חטאו אבותינו בעגל אנו כמי שלא באנו לעולם [לפי שהן חיים לעולם, וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובין כלום, רש"י], "למימרא דאי לא חטאו לא הוו מייתי, והכתיב פרשת יבמות ופרשת נחלות? על תנאי, ומי כתיבי קראי על תנאי? אין וכו'", הרי שאפילו דברים המפורשים להדיא בקרא אמרינן

שנכתבו על תנאי, וכל שכן שברמז ד"ב ראשית" [שלא נכתב מפורש בקרא שהכוונה להמצות הנ"ל] ודאי ששייך לומר גם ראשית הגז, אפילו אם היתה באמת המצוה תלוי' בחטא דאדם הראשון.

וכל שכן שלגמרי לא ברור שאם לא חטא אדם הראשון לא היתה מצות ראשית הגז [ועיי"ש בח"א מהרש"א ע"ז ה' א' על הגמרא דפרשת יבמות ונחלות].

וגם אין זה מתאים עם הא ד"קודשא בריך הוא אסתכל באורייתא וברא עלמא", שאין המצוה מפני הטעם אלא הטעם מפני המצוה" ככל הנ"ל.

והא דראשית הגז היא כדי שיהי' בגדים לכהנים אין זה טעם המפורש בתורה, והגמ' דחולין קל"ה א' קל"ז א' קל"ח א' אין זה טעם המצוה, אלא פירוש התורה בשיעור המצוה, שיהי' כדי בגד קטן, ולא ממלבושים רגילים שלובש האדם איירינן, אלא מבגד קטן דבגדי כהונה, וכמש"כ הכס"מ (בהל' בכורים פ"י ה"ד ה') בשם הר"י קורקוס, ואם לא חטא אדם הראשון — האם גם מצות בגדי כהונה לא היתה? אתמהא! ובפשוטו אין החטא דאדם הראשון גורם להמצוה דראשית הגז, שהיתה גם בלי החטא, ולענ"ד כל הביאור הנ"ל מהספר הנ"ל חידורו קודם לליבונו, ואיננו מתאים להגמרא דע"ז ה' א' הנ"ל, והרמב"ן פ' שופטים הנ"ל, והיסוד שביאר ה"בית הלוי" הנ"ל, מלבד השאלה העצומה מבגדי כהונה. ואע"פ שבבמדב"ר פ"ח מדובר גם מסתם בגדים של כהן בגבולין, מ"מ סגי בהשאלות הקודמות.

ועיקר השאלה על המדרש הנ"ל, ישנה בפירוש מהרז"ו על המדרש שם, ששואל מראשית הגז ומ"ראשית קצירכם" דמנחת העומר למה לא הוזכרו במדרש, וזה צ"ע, וי"ל בכמה אופנים, ושערי תירוץ לא ננעלו, עכ"פ לא לחדש דברים, שכמדו' שלא הורגלנו בהם, לעניות קוצר דעתי, ומה יערוץ הזכוב בשריקות קולו במעונות הכפירים.

והנה לימד אותנו כבוד מו"ר הגרמ"ד שליט"א את המשנה (ובספ"ה דשביעית מ"ח) עד אימתי

נקראו נטיעות ראב"ע אומר עד שיחולו, והרמב"ם מפרש שייפדו, והגר"א בשנו"א שואל מה מועיל פדיון לענין שייפסקו מלהיקרא נטיעות, וכפה"נ שהגר"א מפרש שבשנה רביעית עדיין הן נטיעות, ובשנה החמישית חדלו מלהיות נטיעות, ואמר מו"ר שליט"א, שלכאורה קשה לביאור הגר"א, הלא הארבע שנים הראשונות של האילן לפעמים הן ארבע שנים שלמות, ולפעמים רק שלש שנים וארבעים וחמשה ימים, ואיך זה שבנטיעה אחת לא תפסיק מלהיות נטיעה ומועילה לה חרישה עד ראש השנה ארבע שנים תמימות, ובנטיעה אחרת שנטעה בט"ו באב אחרי עבור שלש שנים ומ"ה ימים כבר אינה נטיעה, וכבר אינה צריכה לחרישה, הלא זה דבר טבעי, ואיך זה משתנה בגלל הדין?

ועל כרחין צ"ל דהיינו כהירושלמי דסנהדרין ונדרים "לא-ל גומר עלי", שהטבע משועבד להתורה, וכיון שעיברו ב"ד את השנה, בתול' חוזרין, ונהיית פחותה מבת כ', ומתבטל הפס"ד של מיתה עלי'.

והכי נמי, כיון שעפ"י דין תורה היא כבר לא נטיעה, וא"כ זה משפיע על הטבע ועל המציאות והבריאה שכבר איננה צריכה לחרישה, עד כאן דבריו הקדושים אם הבנתי נכון.

והיו הדברים הנ"ל למראה עיניו הטהורות של כבוד ידינ"ע פאר מקדושים הגה"צ רבי טוביה הלוי נוביק שליט"א המנהל הרוחני דמתיבתא רבתא כנסת יצחק בחדרה ת"ו, ונתכבדתי ביקרת אמרותיו המאירות את העינים ומשמחות את הלב וזה לשון קדשו:

אחרי לימוד המאמר בענין טעמי המצוות, נכתב בו באות ד' איך יתפרשו הענינים התלויים בבחירה, הובאו הא דכגון ירושלמי דשקלים וגמ' דחולין ס"פ הזרוע והלחיים, ע"ש הרחבת הדברים.

והנני בעניותי להעלות הרהורי לב עני ברעת, בער לא ידע, גם אם אמרתי אחכמה הרי היא רחוקה ממני. ולא בינת אנוש לי. ומפתח שפתי קטז

שבתלמידים, הנוטפות מור בבואו לדון לפני החכמים — הרי הוא למה עזב כבוד הדר"ג מצות גמורות הכתובות בתורת ה', כגון לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה', מפני שלא קדמו בלחם ומים, חיוב מחית עמלק, וחיוב הזכירה מה שעשה לנו עמלק, ימחה במהרה, דלכו"ע נמנים למצוות בתרי"ג, ומצות זכירת מעשה מרים להרמב"ן, וכל נטילת הכהונה מן הבכורות ונתינתה לאהרן ולבניו דתלוי במעשה העגל, נמצא דכל כך הרבה מצוות דעבודת הקרבנות שניתנו לאהרן ובניו תלוי רק בבחירה, וכמו כן הא דאיתא שנתנת החושן על לב אהרן הוא מפני שקיים וראך ושמח בלבו נמי תלוי בבחירה והרי כמה מצות נמנו בזה, ה"נ מצות לא תחיה כל נשמה דד' עממין תלוי בבחירתם הרעה שעשו כמעשיהם הרעים בארץ כנען, כמו"כ כל מצות טומאת מת והטהרה בה והמסתעף מזה בכל כך הרבה ענינים דקדשים ומתנו"כ ופרה אדומה, הכל תלוי בבחירת אדה"ר.

וא"כ נמצא דעניני הדרוש ברמזי מתנות כהונה ומחציה"ש וקרבנות הנשיאים המובאים בדברי מע"כ הדר"ג, קים להו בדרכה מנייהו ובודאי המצא תמצא כיוצ"ב בדרשות חז"ל לרוב מאד.

הנה זה לשון מדרש תנחומא פ' וישב בפסוק ויוסף הורד מצרימה: זה שאמר הכתוב תהלים ס"ו ה' לכו וראו מפעלות א' נורא עלילה על בני אדם אמר רבי יהושע בן קרחה אף הנפלאות שאתה מביא עלינו בעלילה את מביאן, בא וראה כשברא הקב"ה את העולם מיום הראשון ברא מלאך המות מנין אמר ר' ברכיה משום שנא' וחושך על פני תהום זה מלאך המות המחשיך פניהם של בריות ואדם נברא בששה ועלילה נתלה בו שהוא הביא את המיתה לעולם שנא' כי ביום אכלך ממנו מות תמות, מלה"ד למי שמבקש לגרש את אשתו כשבקש לילך לביתו כתב גט, נכנס לביתו והגט בידו, מבקש עלילה ליתנו לה, אמר לה מזגי לי את הכוס שאשתה, מזגה לו, כיון שנטל הכוס מידה אמר לה הרי זה גיטך, אמרה לו מה פשעי, אמר לה צאי מביתי שמזגת לי כוס פשור, אמרה לו כבר היית יודע שאני עתידה למזוג לך כוס פשור

שכתבת גט והבאתו בידך, אף כך אמר אדם לפני הקב"ה עד שלא בראת עולמך קודם שני אלפים שנה היתה תורה אצלך אמון שכך כתיב ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום שני אלפי שנה וכתוב בה זאת התורה אדם כי ימות באהל אלולא שהתקנת מות לבריות היית כותב בה כך, אלא באת לתלות בי את העלילה, הוי נורא עלילה על בני אדם, וכן אתה מוצא שאמר לו הקב"ה למשה אם יראה איש באנשים האלה וגו' את הארץ הטובה וגו' איש זה משה דכתיב והאיש משה ענו האיש המסויים באנשים וכן אתה אומר והאיש בימי שאול זקן בא באנשים, וכן הוא אומר עתה תראה אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמת ל"א מלכים, וכיון שאמר להם שמעו נא המורים אמר לו הקב"ה לכן לא תביאו את הקהל הזה וגו' הוי נורא עלילה, וכן הוא אומר ביוסף ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם ע"י לשון של ארגמן שעשה לו כתונת פסים וכו' גרם לכל השבטים לירד למצרים, וא"ר יודן היה הקב"ה מבקש לקיים גזירת ידוע תדע והביא עלילה לכל דברים אלו כדי שיאהב יעקב את יוסף וישנאוהו אחיו וימכרו אותו לישמעאלים ויורידוהו למצרים וישמע יעקב שיוסף חי במצרים וירד עם השבטים וישתעבדו שם, והוי ויוסף הורד מצרים א"ת הורד אלא הוריד את אביו והשבטים למצרים, א"ר תנחומא למה"ד לפרה שמבקשין ליתן עול בצאורה והיא מונעת העול מן צאורה מה עשו נטלו את בנה מאחריה ומשכו אותה לאותו מקום שמבקשים בו לחרוש והיה העגל גועה שמעה הפרה בנה גועה הלכה (הפרה) שלא בטובתה בשביל בנה, כך הקב"ה מבקש לקיים גזירת ידוע תדע והביא עלילה לכל אלו הדברים וירדו למצרים ופרעו את השטר לכך נאמר ויוסף הורד מצרימה הוי נורא עלילה על בני אדם. עד כאן.

וכ"כ במד"ר (קהלת פ"ג א') לכל זמן ועת לכל חפץ זמן היה לו לאדה"ר שיכנס לגן עדן שנא' ויניחם בגן עדן וזמן היה לו שיצא משם שנא' ויגרש את האדם וגו' וכו' ע"ש, ובפשטות הפירוש הוא דממה שנאמר, היא התורה הקדומה שני

לתיבה ועל היציאה מן התיבה ועו"ע ע"ש והכל ממה שנאמר, א"כ ע"כ הוא דכל מה שנאמר וכתוב לפנינו הוא מה שקדום מקדמת קדם בריאתו של עולם וא"כ אין אתנו יודע עד מה, ובודאי הידיעה אמת והבחירה אמת והתורה תורת אמת וחיוכו של האדם אמת והוא ית"ש תמים דעים יודע האמת, הוא היודע והוא הידוע והוא הידיעה עצמה מה שאין הפה יכול לדבר ולא האוזן לשמוע ולא הלב להבין ולהכיר, ברוך הוא וברוך שמו כי אין בלתו ואפס זולתו.

ב. ולגופו של יסוד דברי בית הלוי, יעוין נמי בספר הכתב והקבלה בפרשת בא בפסוק בעבור זה (י"ג ח') דהתאים הדברים ע"פ לשון הקודש תיבת בעבור ולא תיבת בגלל, כי בגלל הוא ההתיחס אל הקודם ובעבור הוא ההתיחס אל המאוחר וממילא נמצא כי היציאה ממצרים היא בעבור המצות ולא איפכא ע"ש. וניתן להוסיף בזה עוד דבריו (בספר דברים ו' כ"ד) בביאור התשובה על שאלת הבן החכם דבלשון הכתוב הוזכר את כל החוקים — ואע"פ שבלשון השאלה כתוב העדות, החוקים, והמשפטים, וא"כ למה בתשובה אינו מזכיר אלא חוקים, ועל כך ביאר ז"ל ויראה שמצינו מדרך הלשון לשמש שם אחד לשם כללי ולשם פרטי כמו שמים הוא שם הכולל לכל הרקיעים ואף שיש א' מהם שישמש לשם פרטי כי רקיע תחתון נקרא שמים, וכן הכוכבים כלם בכלל נקראים כן ואף שיש לכל א' מהם שם בפנ"ע וא' מהם הוא ג"כ שמו הפרטי, וכמ"כ זמן המעל"ע קרוי יום ויזכיר מלת יום גם על הנעשה כלילה כמ"ש ביום הכותי כל בכור אע"פ שהוא שם פרטי לחלק הזמן המכונה יום ולא לילה, כמ"כ מלת חוקים השואל הזכירו על שם פרטי כלפי המצות שאין להם טעם אמנם התשובה תזכיר את החוקים לשם כללי הכולל כל חלקי המצות, כי לסבת צאתנו מהיות עבדים לפרעה זכינו להיות עבדי ה' ותחת עול הברזל אשר נפרק מעל צוארינו קבלנו עלינו עול התורה, ולסבה זו יראת ה' על פנינו תמיד תהיה לבלי צאת מתחת עבודת אדון כל ית', וזהו שאמר עבדים היינו וגו' ויוציאנו וגו' ויצונו ליראה. ולזה

אלפים שנה קודם שנברא העולם, על כרחינו דכן הוא מתוקן מזמן קדום, ובפתיחתא אסתר רבי ברכיה מי פעל ועשה קורא הדורות מראש וגו' מתחילת ברייתו של עולם התקין הקב"ה לכל א' וא' מה שראוי לו אדם ראש ליצורים קין ראש להורגים הבל ראש לנהרגים נח ראש לנמלטים אברהם ראש למולים יצחק ראש לנעקדים יעקב ראש לתמימים יהודה ראש לשבטים יוסף ראש לחסידים אהרן ראש לכהנים משה ראש לנביאים יהושע ראש לכובשים עתניאל ראש למחלקים שמואל למושחים שאול לנמשחים דוד ראש למנגנים שלמה ראש לבונים נבוכדנצר ראש למחריבים אחשורוש ראש למוכרים המן ראש לקונים, ע"ש. וכמה נכלל בזה כמה וכמה ענינים התלויים בבחירה והרבה השלכות בכל ענין ומתוך הרבה הסתעפויות.

ולכך מסיק בספר הדע"ה (ח"ב ענף י"ח סימן ג') הרי לנו מכל המדרשים הללו כי גם כל המאורעות כולם אשר מפורש בתורה סיבתם, הנה הסיבה הראשונה להם הוא רק בגזירה, והן המאורעות והן הסיבות הם כולם מסתרי הנהגתו ית"ש והם כבושים אצלו מאז ומקדם שהוא מקודם שנברא העולם, והרחיב שם כדרכו בקודש בסתרי תורה.

ובודאי אע"פ שבעלי המדרש יפה העמידו לנו ענין עמוק זה, אמנם אין לנו אפילו תחילת עיון והבנה, דהא אין אנו מבינים למה הוצרכו להביא מהפסוק אדם כי ימות להוכיח על העלילה ולא ממה שכתוב בתורה חטאו של אדם והא זהו בעצמו תורה כתובה קודם שנברא העולם שני אלפי שנה, דהא אי נימא בשטחיות ע"ד הכתוב בהקדמת הרמב"ן לפירושו דהתורה כתובה לפניו ית' כל האותיות ואפשרות הרכבתן היתה עדיין תלויה ועומדת עד שיחטא האדם, א"כ גם הכתוב אדם כי ימות תלוי ועומד הוא, אלא ודאי דגם הכרע הכתוב כהכתוב שלפנינו הוא ג"כ מנפלאות הפלאות העליונות בתורה הקדומה קודם שנברא העולם וא"כ הכל בכלל, וע"ד המדרש קהלת שלמדו לכל זמו על הכניסה לג"ע ועל היציאה ועל כניסת נח

מצוותיו הכמוסים עמו מאז ואצלינו הכל חוקים וכמבואר היטב בביה"ל שם, והיינו ודאי כיון דהגלות במצרים ג"כ היתה הנהגה ממנו ית"ש אלינו והכל כדי להביא אותנו אל היציאה ואל העבדות.

נמצא דהיציאה ממצרים אע"פ שאינה הסיבה היוצרת, אכן היא הנסבבת למען המטרה ומפני המטרה אבל בודאי הרי היא חייבת ליתן להאיש הישראלי המוגבל בגבולות הגוף את האפשרות של הרגשות של פדוי כאמרם בהגדה כאילו הוא יצא ממצרים ועי"ז הרי הוא יקיים את העבדות אל הי"ת כראוי, ובודאי גם זהו סוד כמוס דהאדם נוצר ונעשה בגבולי טבע כאלו כדי להיות בו קיום הדברים באופן זה, וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל דברי התורה הקדושה לקיים רצונו ית' לטוב לנו כל הימים, יתן הי"ת ויהי' העסק בדברי תורה אלו מביא לומדיהם ליראה את ה' א' לשמור ולקיים כל מצוותיו כי זה כל האדם.

ויש שהעירו בזה הערה נחמדה [ע"ד הנידון אי בעינן שבשעת פדיון פט"ח יהא השה באותו מעמד], והוא דעה"פ "אל נא תקברני במצרים" מייתו בדעת זקנים מבעלי התוס' בשם ר"ת דטעמא הוא שהיה ירא [יעקב] שלא ינצלו מצרים מעשר מכות בעבורו "אם יקבר במצרים" שהרי נקרא ישראל שה פזורה ומצרים נקראים חמורים שג' אשר בשר חמורים בשרם וכתוב פטר חמור תפדה בשה ע"כ, ומקורו בתנחומא, ושם מבואר יותר עיי"ש, והשתא אכתי כשיקברוהו שלא בארץ מצרים אכתי הוא שה והם חמורים, ובודאי דאינה ראייה ואף לא דמות ראייה וכמובן, אבל רמז אפשר דמיהא איכא דצורת הפדיון כשהשה ע"י החמור הנפדה.

ולענ"ד אפילו רמז אינו, כי כאשר אומר יהודי שהפטר חמור שיש לי בצפון העולם הרי הוא פדוי על השה שיש לי בדרום העולם, הרי האמירה הזו

אין הבדל בין חלקי המצות הנקראים משפטים לבין העדות והחוקים, כי עפ"י התורה אין לנו לקיים המשפט מצד ששכל האדם מחייבם כי אם מצד עבודת ה', ולזה תמצא כי גם בכמו אלה הזכיר יצ"מ כמו בציווי לא תעשה עול במשפט במדה וגו' הזכיר יציאת מצרים וכן לא תטה משפט גר יתום ולא תחבול בגר אלמנה וזכרת כי עבד היית ויפדך על כן אנכי מצוך, הנה מבואר אף שכל הענינים האלה הם מן המשפטים כונת התורה שלא נקיימם מצד התחייבות השכל, כי אז היינו בוגדים באדון כל יתברך להיותינו עבדי השכל לא עבדי ה', וכלל טעם החוקים, לפי שנהג הי"ת מאז עם ישראל בדרך שהיא למעלה מן הטבע הנהוג כ"א בדרך פלא, לעומת זה חייבים אנחנו לעבדו בעבודות קדושות וחוקים נשגבים משיקול דעתו של אדם, וזשאה"כ ויתן ה' אותות ומופתים ויצוכם לעשות את החוקים דיקא, ע"ש עוד. וכל זה ודאי כיון דאין הסיבה היציאה אלא היציאה היא הסיבה אל התכלית והמטרה להיות עבדי הי"ת בקיום

וכל פטר חמור תפדה בשה (י"ג, י"ג).

הסתפקנו בס"ד: האם צריך הפודה והכהן להיות אצל הפט"ח והשה [או הד"א בשוין], וצריך הפדיון להתקיים במעמד ארבעתן דווקא [החמור, השה, הפודה, הכהן], או שיכול הפודה לומר בכל מקום שהוא: הרי הפטר חמור שנמצא בכל מקום שהוא פדוי על השה [או המעות וכיו"ב] שיש לי באיזה מקום שהוא, ויחול הפדיון, וכשיפגוש את הכהן יתן לו את השה או את המעות? וגם אפשר לזכות להכהן ע"י אחר כמבואר בגיטין ל' א'. ואם כן — כי אז אין צורך בכלל לצאת מבית המדרש לצורך קיום מצות פדיון פט"ח [כי הא דתנן בפסחים מ"ט א' שיושב בביהמ"ד ומבטל בלבו את החמץ]? ואת"ל שכן הוא, האם מ"מ יש ענין של הידור שיהי' במעמד ארבעתן?

ואת"ל שיש הידור כזה, האם הידור זה מצדיק ביטול תורה של הפודה והכהן והרואים? דהלא יכולה המצוה להתקיים בשלימות גם בלי ביטול תורה?